

ÇAĞDAŞ SANAT DÜNYASININ KURDUĞU KOMPLO

Müge BAYSAL

Giriş

Bu çalışmada, Jean Baudrillard'ın, ilk kez 1996 yılında, *Libération* gazetesinde yayınlanan ve çağdaş sanat diye bir şeyden söz edilemeyeceğini ileri sürdüğü Sanat Dünyasının Kurduğu Komplo¹ başlıklı makalesi ele alınacaktır. Bu çalışma, Baudrillard'ın çağdaş sanat dünyasını ve çağdaş sanat kurumlarının, post-modern kurumlarla ilişkisine baktığı pencereyi anlamlandırmayı amaçlamaktadır. Dünyaca tanınan, Fransız düşüncesinin önde gelen isimlerinden biri olan Jean Baudrillard, 1929 yılında Fransa'da bir devlet memurunun çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Sorbonne Üniversitesi'nde Alman Dili ve Edebiyatı okuyan Baudrillard, ailesinde üniversiteye giden ilk kişi olmuştur. Eğitimine 1968 Mayıs'ındaki ayaklanmaların odağı olan Nanterre Üniversitesi'nde, sosyoloji ile devam etmiş olan Baudrillard doktora tezini, Sitüasyonist Enternasyonal'in başta gelen teorisyenlerinden Henri Lefebvre'in danışmanlığında yapmıştır.

Baudrillard, eserlerinde gelişmiş kapitalist ülkelerdeki tüketim olgusunu, kitle iletişiminin ve teknolojik ilerlemenin yol açtığı toplumsal değişimleri analiz etmiş ve medyanın, reklamların ve ileri teknolojinin yarattığı anlam ve gösterge fazlalığının, kopyalardan ibaret bir "simülasyon" evrenine, gerçekliğin yok olduğu bir "hipergerçeklik" dünyasına yol açtığını savunmuştur. *Nesneler Sistemi* (1968) ve *Tüketim Toplumu* (1970) adlı eserlerinde, Marx'ın "meta fetişizmi" kavramı ile Marcel Mauss'un "armağan" kuramından yararlanarak, tüketimin ekonomik işlevinin ötesinde sem-

¹ Baudrillard, Jean. Sanat Komplosu Yeni Sanat Düzeni ve Çağdaş Estetik 1, çev. Oğuz Adanır

bolik bir işlev kazandığını; tüketicilerin, somut ihtiyaçlarını karşılamaktan çok “grup kimliği” edindiklerini öne sürmüştür. ABD’de simülasyon kuramını sanatlarının ilkesi haline getiren simülasyonistlere, yazdıklarını anlamayıp saptırmaları nedeniyle tepki göstermiş ve nihayet, sanatın bir “komplo”, bütün sanat dünyasının da müzeleri, galerileri, küratörleri, sanatçıları ve sanat izleyicileriyle birlikte komplonun suç ortağı olduğunu ilan etmiştir.²

Gerçekliğin giderek yok olduğu toplumsal yaşamda, Baudrillard için reklam ve sanat dünyası adeta birbirine dolanmıştır. Post-modern kurumların değişen yapısı, anlam kaymasına uğramış ve bu kurumların hem bireysel hem de toplumsal izdüşümü altüst olmuştur. Televizyonun toplumsal yaşama her yerden müdahalesi, biricikleşemeyen nesnelere ve durumlar yaratmıştır. Ve biricik olmaktan çıkan sanatın en büyük suç ortağı, sanatçı ve izleyicileri biraraya getiren sanat kurumları olmuştur. Bir anlamda yeteneksizlik hiçbir anlama sahip olmaktan çok daha kötü bir şeydir çünkü hiçbir anlama sahip olmamak var olmamak anlamına gelmez; hatta uzun uzadıya bir şeyin neden hiçbir anlama sahip olmaması gerektiğinin açıklanması bile yapılabilir. Sanat dünyasının bir parçası haline gelen bu paranoyak tavır ortalıkta değer yargısı diye bir şey bırakmamakta ve yeteneksizlik duygusunun dostlar arasında, güle oynaya paylaşılmasını sağlamaktadır. Sanat dünyasının kurduğu komplo ve sunduğu manzara böyle bir şey olup varlığını tüm özel açılışlar, tablo asma günleri, sergiler, onarım çalışmaları, koleksiyonlar, bağışlar ve spekülasyonlarla sürdürmekte ve başka hiçbir alanda karşılaşılamayacak cinsten bir ilişkiler ağının örülmesine yol açmaktadır, çünkü bu insanlar imge adlı kandırmanın gerisinde sırtlarını yasladıkları düşünceler sayesinde oldukça rahat bir yaşam sürmektedir.³

Baudrillard’ın sanatın her alanına hücum etmiş anlam yoksunluğunun sebebi olarak gördüğü yeteneksizlik, bir anlamda çağdaş sanatın farklılaşan çizgisini de nasıl gördüğünü ortaya koymaktadır. Baudrillard, çağdaş sanatın ve kurumsallaşan sanat dünyasının yeteneksizlik duygusunu gizlemek amacıyla ortaya koyduklarını, ikiyüzlü bir anlaşma olarak görmektedir. Bu yaratılan imgeler dünyasında, tabiri caizse üç maymun düzeni hüküm sürmektedir. Öyle ki, Baudrillard, post-modern insanı, izleyiciyi de suç ortağı olarak görmektedir. Karşısında duran yeteneksizliğe rağmen sesini çıkarmayan izleyici, farkında değilmiş gibi davranmaktadır. Bu anlamda, sanat tacirlerinin, küratörlerin, spekülasyoncuların, koleksiyoncuların, sponsorların

² Jean Baudrillard Hakkında, <https://iletisim.com.tr/kisi/jean-baudrillard/8741>

³ Baudrillard, J. “Sanat Dünyasının Kurduğu Komplo”, (Ed. Sens&Tonka), Sanat Komplosu Yeni Sanat Düzeni ve Çağdaş Estetik 1, s.59

piyasa şartlarında oluşturdukları sanat düzeninin, aynı zamanda yeni bir kültür ve beğeni düzenine karşı hazırlıksız olan bir izleyici kitlesi oluşturduğu söylenebilir.⁴

Günümüzde sanatla uğraşan insan sayısının çok fazla olmasından ötürü, sanattan para kazanabilmek için sanatçıların büyük bir mücadele içine girmesi gerekmektedir. Sanatçının atölyesine kapanıp sadece resim, heykel yapacağı dönemler bitmiştir. Sanatçı, kendini başkalarına beğendirmek, kabul ettirmek, görünür olmak durumundadır. Sanatçının mücadelesi hem bu piyasada ayakta kalmanın olanaklarını aramak, hem de “sanat olan” ya da “sanat olmayan”ı belirleyebilmek olmalıdır. Çünkü tüm sistem, her şeye rağmen sanatçının şekillendireceği “sanat olan” ya da “sanat olmayan” üzerinden işleyecektir.⁵

Sanatçının, sanat olan ya da sanat olmayanı belirlemesi, belki de ana sorunlardan birini oluşturmaktadır. Sanat hangi alanda gerçekleşirse gerçekleşsin, toplumsal hafızanın bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumun kültürel, ekonomik ve siyasi yaşamının doğrudan etkileri, dönemin resim sergilerinde, konserlerinde veya inşa edilen mimari yapılarında kendini göstermektedir. Bu anlamda, sanatçının icra ettiği şeye, yaşadığı toplumdan kopuk can vermesi mümkün değildir.

Kapitalizmin gölgesini her alanda hissettirmesi sonucunda, sanatçının üretimi kolayca tüketilebilen, hemen ulaşılabilen bir metaya dönüşmüştür. Bu metanın pazar içinde alıcı bulması ve kolayca sindirilmesi en önemli hedef haline gelmiştir. Gelişen sanat piyasası, farkındalığını kaybetmiş sanatçıların deposu haline gelmiştir. Başka bir deyişle sanat dünyasının (yalnızca sanat eserleri pazarının finanse edilmesini değil, aynı zamanda estetik değerlerin yönlendirme işini de üstlendiği) genel bir sahtekarlık düzenine dönüştüğü görülmektedir. Ancak sahtekâr olan yalnızca sanat dünyası değildir. Bunun yanı sıra politika, ekonomi, haber dünyasının da aynı şekilde kendilerine sorgusuz sualsiz boyun eğen “tüketicilerle” alay ederek benzer bir suç ortaklığının tadını çıkardıkları söylenebilir.⁶

Baudrillard’ın 1996’da ortaya çıkardığı bu suç ortaklığı, ortak sayısı daha da büyüyerek devam etmektedir. Aslında tüketimin giderek artması eleştirilirken hem tüketen hem de üreten sanat dünyasının eleştirileri pek de yerine ulaşmamaktadır. Kendisiyle alay ediyormuş gibi görünen sanat dünyasının, arka planda ellerini ovuşturarak kapitalden emir aldığı giderek daha da görü-

⁴ Ünay Selçuk, S. Selçuk, E. “Sanat Piyasası ve Sanatçı”. *İdil Dergisi*

⁵ A.g.e.

⁶ Baudrillard, J. “Sanat Dünyasının Kurduğu Komplo”, (Ed. Sens&Tonka), Sanat Komplosu Yeni Sanat Düzeni ve Çağdaş Estetik 1, s.60

nür hale gelmektedir. Yalnızken ağlayan palyaço gibi güldüren ama düşündürmeyen sanat, izleyicinin gözünde kıymetini giderek yitirmektedir.

Kaynakça

Baudrillard, Jean. "Sanat Dünyasının Kurduğu Komplo", (Ed. Sens&Tonka), Sanat Komplosu Yeni Sanat Düzeni ve Çağdaş Estetik 1, çev. Oğuz Adanır, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005

İletişim Yayınları, Jean Baudrillard Hakkında, <https://iletisim.com.tr/kisi/jean-baudrillard/8741>, (ET: 15.12.2020)

Ünay Selçuk, Seniha. Selçuk, Evren. "Sanat Piyasası ve Sanatçı". *İdil Dergisi*, C:6 S:36 (2017), s.2233-2244.

Yanar, Ayşem. "Sanat Komplosu Yeni Sanat Düzeni ve Çağdaş Estetik". *Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, C:1 S:2 (2019), s.305-307. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/augsfd/issue/50987/648041>